

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η συστηματική στροφή στη μελέτη του λαϊκού πολιτισμού έλαβε χώρα τον 19ο αιώνα ως αποτέλεσμα της εξασθένησης και της προοπτικής κατάρρευσης των αυτοκρατοριών. Αντανακλούσε την αυξανόμενη ωρίμανση των εθνικών αισθημάτων και τη συνειδητοποίηση της ανάγκης για τη διεκδίκηση εθνικών κρατών στη θέση των αυτοκρατοριών.

Στα Βαλκάνια, η κατάσταση ήταν ιδιαίτερη περίπλοκη, καθώς πολλές εθνικές ομάδες συμβίωναν για πολλά χρόνια, και έτσι η οριοθέτηση των νέων εθνικών κρατών αλλά και η ίδια η εθνική συνείδηση αναδείχτηκαν σε ζητήματα κεντρικής σημασίας. Οι λαογραφικές σπουδές ανέλαβαν το εθνικό καθήκον να παρέχουν τα επιχειρήματα εκείνα που θα υποστήριζαν τη διεκδίκηση των εθνικών αιτημάτων. Αυτό συνέβη στην Ελλάδα με τον πρωτοπόρο Νικόλαο Πολίτη και την ίδρυση της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας στις αρχές του 20ού αιώνα. Η μελέτη του λαϊκού πολιτισμού είχε καθοριστική σημασία τόσο για την ανάταξη της εθνικής αυτοπεποίθησης όσο και για την άντληση επιχειρημάτων σχετικά με την υλοποίηση της Μεγάλης Ιδέας ως εθνικού και πολιτικού προτάγματος.

Η επιστημονική περιπέτεια της Λαογραφίας στη διαδι-

κασία της εθνικής ολοκλήρωσης αποτέλεσε το έναυσμα έτσι ώστε οι νεότερες γενιές των λαογράφων να παρακολουθήσουν παράλληλα και την τύχη της Λαογραφίας σε γειτονικές χώρες. Πρόκειται για μια διεργασία που ξεκίνησε στα χρόνια του Πολίτη και συνεχίστηκε από άλλους λαογράφους (Μέγας, Οικονομίδης, Μερακλής) με τη συγκριτική μελέτη δημοτικών τραγουδιών, παροιμιών, παραμυθιών και εθιμικών πρακτικών. Παρ' όλα αυτά, απουσιάζει μια συστηματική και ψύχραιμη εστίαση σε εθνικές ετερότητες.

Τα πράγματα όμως τις τελευταίες δεκαετίες έχουν αλλάξει. Έτσι, είναι πολλοί οι λαογράφοι που εντάσσουν τη βαλκανική ετερότητα, είτε αυτόνομα είτε συγκριτικά, στην επιστημονική οπτική τους. Βεβαίως, η κατάσταση στις σχέσεις των λαογραφιών στις δύο πλευρές του Αιγαίου, την Ελλάδα και την Τουρκία, ήταν πιο στατική. Οι σχέσεις των δύο χωρών έχουν ταλανιστεί από σοβαρά ιστορικά γεγονότα. Η Μικρασιατική Καταστροφή, τα Σεπτεμβριανά του 1955 στην Πόλη και η τουρκική εισβολή του 1974 στη βόρεια Κύπρο έχουν τραυματίσει τη μεταξύ τους εμπιστοσύνη. Ακόμα και σήμερα κυριαρχεί μια δικαιολογημένη καχυποψία. Ωστόσο, η επιστήμη οφείλει να εγκαθιδρύσει διόδους επικοινωνίας και συνεργασίας. Αυτό οφείλει να πράξει και η Λαογραφία, η επιστήμη που πρωτοστάτησε στη συγκρότηση του εθνικού λόγου και στις δύο χώρες. Είναι η πιο κατάλληλη να μιλήσει με σεβασμό για την άλλη πλευρά. Εξάλλου, οι νέοι λαογράφοι και ανθρωπολόγοι διαθέτουν τη γνώση αλλά και τη νηφαλιότητα να εσιτιάσουν σε αυτά που ενώνουν τους δύο λαούς.

Σε αυτό το πλαίσιο κινήθηκε και ο παρών τόμος*, ο οποίος αποτελεί μια πρώτη απόπειρα συνύπαρξης Ελλήνων λαογράφων με Τούρκους συναδέλφους τους. Τα κείμενα του τόμου περιγράφουν τον ρόλο των λαογραφικών σπουδών στη διαμόρφωση εθνικής συνείδησης στις δύο χώρες (Αυδίκος, Öztürkmen), τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιήθηκαν τα επίθετα (Türkoz) και η παραδοσιακή μουσική για την πολιτισμική ομογενοποίηση (η Γκαρτζονίκα χρησιμοποιεί τον χορό για την ανίχνευση της συγκεκριμένης διαδικασίας στην Ελλάδα) και για τον μετασχηματισμό των πολλών εθνικών ομάδων της Τουρκικής Δημοκρατίας (1923) σε εθνικό τουρκικό κράτος (Karahasanoglu). Ένα από τα κείμενα αναφέρεται στη θρησκευτική ομάδα των Αλεβιτών ως δείκτη του βαθμού ωρίμανσης των πολιτικών συνθηκών στη σύγχρονη Τουρκία (Dinçer). Ένας ακόμη άξονας είναι η μελέτη της μουσικής (Παπακώστας, Τραγάκη, Θεοδοσίου) ως σημείο δημιουργικής συνάντησης πολιτισμικών δανείων. Πρόσφορο πεδίο για τη μελέτη των κοινών πολιτισμικών στοιχείων στα Βαλκάνια είναι επίσης ο Καραγκιόζης (Πούχνερ). Ένας τελευταίος άξονας του βιβλίου σχετίζεται με την προφορική και τη γραπτή αφήγηση. Συγκεκριμένα, αναζητείται η μνήμη (Δαμιανού, Κακάμπουρα) για τον Άλλο στις αφηγήσεις

---

* Η πλειονότητα των κειμένων που συμπεριλαμβάνονται παρουσιάστηκαν στο διεθνές συνέδριο με τίτλο «Λαογραφικές Σπουδές σε Ελλάδα και Τουρκία» (Βόλος, 4-6 Ιουνίου 2010), που διοργανώθηκε από το Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

των Ελλήνων προσφύγων μετά το 1923, αναλύεται η αναπαράσταση του μουσουλμάνου στη λογοτεχνία (Κούγκουλος), και επιπλέον μελετούνται τα κοινά αφηγηματικά μοτίβα στα παραμύθια Ελλήνων και Τούρκων (Καπλάνογλου).

Το βιβλίο αποτελεί ένα πρώτο βήμα για την προσέγγιση και την καλύτερη κατανόηση των δύο λαών μέσα από τη μελέτη και την παρουσίαση όσων μας ενώνουν.

Ευάγγελος Γρ. Αυδίκος
Πρέβεζα/Σκαμνούλα
Απρίλιος 2012